

מול "עיר היונה"¹

אהרון מגד

אמרנו לכתוב דברים זהירים שקולים ומדודים, על ספר שירים שהופיע, כמצוות הנימוס וכמשפט העורכים, המניחים את ההתרגשות ואת ההתפעלות לכותבי המכתבים ולרושמי התגובות, או אף למבקרים – והעט הנסער התפרץ מתחת ליד המאלפת, לכתוב באותיות גדולות, לו הפעם הזאת בלבד, במלים כאלה או כאלה, כי נפל דבר!

ומדוע לא? – אמרנו לבסוף – מדוע לא להעריץ, להשיל נעל, להשתחוות אפיים? מדוע לכלוא את התודה והברכה במידת ההתאפקות המלומדת ולעשותן דבר יום-יום שכית, כשכה בלתי-שכיחים הדברים? כשלא אחת לארבע-עשרה שנים מופיע ספר כזה. וגם לא אחת לשלשים, וכשהופעתו היא אולי המאורע הספרותי הגדול ביותר מאז פסקה שירתו של ביאליק? מדוע לא לומר הלל כשהשירה נראית לי וההלל אולי אינו זכאי לה.

נפלאים הדברים בקריאתם: הם כה חדשים – וכבר הם כה עתיקים. עתיקים כאפוס, כדברי הימים, כפרקים בתולדות עמים וגורלם. הם כה ידועים – וכאילו נגלים אך לראשונה. נגלים כבמחזה, כבחלום, מבעד למסך העושה את הממשויות לנסים, את המעשים הקטנים לעלילת-גבורה. את החולין לנשגב. דומה, בכוח השירה ובקסמיה, נכנסה כאן תקופה אל ההיסטוריה אתה שומע את צליל הברזל בהיקשר חוליה אל השרשרת, את הרואה איך היא – מנוגדת ביד החרש לשלמות שאין בה פגם – נחשקת אל שקדמו לה, מדורות עברו. כך, כמראה שמכאן ושלא-מכאן. עובר לעיניך צי כלי-השיט שנשא את העם אל חופו, בהמונו וביחידיו. צי ישע, צי מלחמה; כך אתה רואה את אודיו ואת יתומיו, "יילידי האשה", שיגונם נמזג כאן אל כוס יגון גדולה מאז, והם אמת פשוטה ואגדה כאחת; את המחותרת, את עושי הכלים והכלים את הלוחמים בגבול שתי-הערים, את הלוחמים בשדה, את השבטים והעדות המתלכדים לעם. רואה אותם בהתלכדותם, רואה אותם

1 נדפס ב'משא' (מצורף ל'למרחב'), שנה ז', גל' 27 (כ"ב בסיון תשי"ז, 21 ביוני 1957), עמ' א.

בבראם מדינה, מעשה בראשית. כך הופכת לעיניך שירת "עיר היונה" לספר מלחמת היהודים, לאפוס של הדור הזה.

מלחמת היהודים. "זו המלחמה אשר נשים וטף רכבה ופרשיה". ולכן היד שרצתה, בחפזונה, לכתוב "האודיסיאה שלנו", להעביר קור־משווה בין אפוס לאפוס, בין מסע מלחמה ותלאות לדומיהם, נרתעת. אם גם יש רוח בדברים שהיא מאותה הרוח. גבורות אחרות, סבלות אחרים. אין להמשילה, אלא אל אלה שלהן היא מתקשרת, שבייחודן גם גדולתן. מאז האפוס של הנדודים במדבר ועד השירות של ביאליק.

אתה אומר "אפוס", ומיד אתה משתאה איך הושג השגב הזה של החזיון, ללא אלים ללא אל אחד; ובכל־זאת – אתה רואה את עמוד האש הולך לפני המחנה. ואיך העלתה השירה את הרוח־האלוהי מתוך העם, מתוך יחידיו, מתוך סבלם וגבורתם!

דומה, שהשירה, היא שזקפה כאן את קומתה של התקופה, להיותה ניצבת בכל גדולתה, בכל גאונה, גבוהה ועזה, כדי שתצפה ממרום עומדה אל דורות קדמו ואל דורות יבואו.

דומה, שהשירה, זו פעם ראשונה לאחר זמן רב. אינה נמוכה מן המעשים הגדולים, אינה שפחה להם ואינה ספיחה להם, שבהתרוממה, כביכול הרימה גם אותם. עומדת היא, כתף אל כתף, עם מעפילים, עם לוחמים, עם קמים ונופלים, ותומכת עמהם את שמייה של תקופתנו.

בזכות מה? – אתה שואל. איך קרה הדבר הזה, שהוא בבחינת נס ממש, שהיא ניצלה מן הכשלון האורב לפתח "הנושאים הגדולים", ששירתם תהיה רק צל חיזור לדברים שעליהם היא כותבת, או מעטה קישוט חיצוני בלבד? ששירתם לא תהיה ראוייה אפילו לפעוט שבמעשים, אלא פה למשוררים? איך קרה שהיא שרתה עם התקופה ויכלה לה?

בזכות מה? – אולי בזכות כך שאין היא תיאור המציאות "כמות־שהיא", כפשוטה, ובה־בשעה, אין היא מרחפת ממעל לה, כחזיון־חלום של משורר: בזכות כך שהיא בשר מבשרה של המציאות, קול המדבר מתוכה, ובה־בשעה היא חודרת אל עמקי מהויותיה והם הם סמליה: בזכות כך שהיא מצרפת אל המראות את ההגות ואל התמונות־המתוארות את

חריפות־החושים ואת התבונה. אין כאן שום יופי שהוא ייפוי. אלא יופי המצוי מיופיים של הדברים עצמם: אין כאן שום מיסתורין הכפוי על־ידי המשורר, אלא המסתורין הנובע מקשר הפרטים אל הכלל ואל הזמנים; אין כאן שום אגדה שאינה המציאות עצמה; אין כאן שום סמל שאינו בא ממיצוי הדמות עד תומה. כך עולה לעינינו התקופה בסולם, עד לגבהי־גבהים, בכוח רגליה שלה.

ודומה שכאן הגשים המשורר שתיים מן המידות שנמנו ב"עשרת האחים" – הדין והרחמים. כלפי המציאות – שקל במידת הרחמים, כלפי שירתו – במידת הדין. מיזוג זה, של אהבה גדולה אל החומר והתאכזרות קשה כלפי הכלים – הוא שמעמיד לפנינו יצירת־מופת שהחזון והחכמה דבוקים בה במקשה האחת.

ומעבר למצודה הבצורה של "עיר היונה" – שוקקים חיי הפרזות בהמונם. על הבליהם, שמחתם ועצבם, שאון השוק, המולת הקרקס, רעש הפרוורים והרחובות, צהלת הפונדקים, ואחריהם הדממות – ובתוך כל אלה האמיתות הגדולות של הדברים הקטנים, שהן אולי הערכים הנצחיים שלא יאבדו לעולם. כאן כבמלת־קסם נפתחת לפניך מערת האוצרות הגדולים ואתה שומע בה את צליל מטבעות־הזהב בערימות ובאמתחות, וברקם מכה בעיניך.

לא כאן נמנה את המטבעות שלכולן שני צדדים. כשם שיש בחלק הראשון מחידוש מסורתה של "השירה הלאומית" העברית, וגאולת כתרה הזנוח, יש ביתר החלקים חידוש מסורות אחרות, של שיר־העם, הבלאדה, המכתם והמשל, שירי השחוק וההגיון, שהיו להם שיאים בתקופת ספרד ובשירת ביאליק, וכאן הם משיגים שיאים חדשים של עמקות וחכמה, שהם אולי מן השיאים הגדולים בשירת העולם. מספר כה רב של שירים ושל נושאים, שלעתים כל חרוז בהם צופן חכמת־חיים שלמה, ועשוי להיות פתגם, אינו סובל את ההכללות. ואעפ"כ – כולם יחד מהווים פילוסופיה אחת. מקורית ומיוחדת. כי בכולם אותה ההדגשה על הפאראדוקסליות שבמהות הערכים והעצמים, על כפל־המשמעות שבהם, על היפוך־המשמעות שבהם, על אירונית־הגורל שבהם. אותה אירוניה שמטביעה גם בשירים עצמם את חותם השעשוע והרצינות, הצחוק והעמקות – כאחד.

תפיסה זו של הדברים, המשווה חריפות מיוחדת לכל מלה ולכל משפט, משווה גם אופי אחד לכל השירים, שעיקרו בערעור המקובלות, וכדרכו של המשורר ערעור שאינו

נעשה ב"התקפת מצח" על השקפות, על אידאות, אלא בדרך של בחינת פרטי הפרטים של החיים, יומיומם, "הבליהם" כביכול, שבהצטרפם יחד, הם הם החיים על "נושאייהם הגדולים". הכל נע, הכל משתנה, הכל מתגלה בפנים שונות ורבות. הכל סובב בגלגל-חוזר שבין חיים ומוות. חומר ורוח – ואעפ"כ – כמו פרדוקס בתוך פרדוקס – ישנן אמיתות מוחלטות, שבלעדיהן אין ערך וטעם לחיים.

הרי זה עולם ומלואו. עיון פיוטי בדקויות-שבדקויות של ערכים, בקליפותיהם ובתוכם וברוח שביניהם. אם יש להבדיל בין "שירי קודש" ו"שירי חול" – הרי עכ"פ, גם כאן וגם כאן, בכל חלקיו של הספר, שליטה אותה ראייה, שמתוך קידוש הפרטים עולה בה השירה אל הסמל הכללי, אל המיתות הראויות לקידוש.

הרי זה ספר להתפעם ממנו. ספר לצלול בעומקו. ספר ללמוד אותו, להפוך בו ולהפוך בו. זכתה בו השירה לשעה גדולה, ותקופה של עלולות גדולות – לעליית-נשמה.